

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ THỦY

**NGHỆ THUẬT XÂY DỰNG NHÂN VẬT
TRONG TIỂU THUYẾT NGUYỄN BÌNH PHƯƠNG**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên - 2015

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ THỦY

**NGHỆ THUẬT XÂY DỰNG NHÂN VẬT
TRONG TIỂU THUYẾT NGUYỄN BÌNH PHƯƠNG**

**Chuyên ngành: Văn học Việt Nam
Mã số: 60 22 01 21**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS VŨ TUẤN ANH

Thái Nguyên - 2015

**XÁC NHẬN
CỦA CÁN BỘ HƯỚNG DẪN**

**XÁC NHẬN CỦA ĐẠI DIỆN
KHOA CHUYÊN MÔN**

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đề tài luận văn khoa học: “*Nghệ thuật xây dựng nhân vật trong Tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương*” với các số liệu, kết quả nghiên cứu trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất cứ công trình nào khác, hoàn toàn là công trình nghiên cứu của tôi.

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Thủy

Lêi c¶m -n

Vii t×nh c¶m ch©n th¶nh, t«i xin b¶y tá l¶ng bi¶t -n tíi c, c th¶y gi, o, c« gi, o ®· nhi¶t t×nh tham gia gi¶ng d¹y, gióp ®ì t«i trong suèt qu, tr×nh h¶c t¶p còng nh- trong thêi gian vi¶t lu¶n v"n.

§Æc bi¶t t«i xin b¶y tá l¶ng bi¶t -n ch©n th¶nh, s©u s¾c tíi PGS.TS Vò TuÊn Anh, ng-êi trùc ti¶p, t¶n t×nh h-íng d¶n, gióp ®ì t«i trong qu, tr×nh h×nh th¶nh, tri¶n khai nghiªn cøu v¶ h¶p chønh lu¶n v"n.

Tuy nghiªn, thêi gian nghiªn cøu cũ h¹n, lu¶n v"n kh«ng tr, nh kh¶i thi¶u s¶t t«i kÝnh mong nh¶n ®-íc

MỤC LỤC

	Trang
Trang phụ bìa	
Lời cam đoan.....	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục.....	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Phạm vi, đối tượng và phương pháp nghiên cứu	7
4. Mục đích nghiên cứu.....	7
5. Đóng góp của luận văn.....	8
6. Cấu trúc luận văn	8
Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ NGUYỄN BÌNH PHƯƠNG VÀ TIỂU THUYẾT VIỆT NAM ĐƯƠNG ĐẠI	9
1.1. Khái quát về Nguyễn Bình Phương	9
1.1.1. Nhà văn và tiểu sử.....	9
1.1.2. Một số quan niệm của Nguyễn Bình Phương về hiện thực, con người và nghệ thuật	9
1.2 Tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương trong dòng chảy văn học đương đại ..	14
1.2.1. Tiểu thuyết như một thế giới	14
1.2.2. Tiểu thuyết là một thể hỗn hợp, pha trộn, lai ghép	16
1.2.3. Tiểu thuyết như một trò chơi hay chân lý của tiểu thuyết là sự hoài nghi.....	16
1.2.4. Tiểu thuyết trong sự tương tác, sự vận động, phát triển của thể loại....	17
CHƯƠNG 2. NHỮNG PHƯƠNG THỨC ĐẶC THÙ CỦA NGHỆ THUẬT XÂY DỰNG NHÂN VẬT TRONG TIỂU THUYẾT NGUYỄN BÌNH PHƯƠNG	19
2.1. Các loại hình nhân vật cơ bản trong tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương	19

2.1.1. Nhận diện khái quát về nhân vật trong tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương..	19
2.1.2. Các kiểu loại nhân vật trong tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương	20
2.2. Những phương thức đặc thù trong nghệ thuật xây dựng nhân vật	37
2.2.1. Đặt nhân vật trong một không gian và thời gian nghệ thuật đặc biệt...	37
2.2.2. Nhân vật được xây dựng qua những giấc mơ, những ám ảnh dị thường....	41
2.2.3. Xây dựng nhân vật với những thủ pháp nghệ thuật đặc trưng của chủ nghĩa hiện thực huyền ảo.	46
2.2.4. Nhân vật được xây dựng thông qua kỹ thuật dòng ý thức	50
Chương 3. HÌNH THỨC TỰ SỰ TRONG MỐI LIÊN HỆ VỚI THẾ GIỚI NHÂN VẬT TRONG TIỂU THUYẾT NGUYỄN BÌNH.....	57
3.1. Người kể chuyện và điểm nhìn trần thuật.....	57
3.1.1. Vài vấn đề về lí thuyết	57
3.1.2. Người kể chuyện và điểm nhìn trần thuật trong tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương.....	58
3.2. Kết cấu trần thuật trong tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương	76
3.2.1. Kết cấu đa tầng, xoắn kép	76
3.2.2. Kết cấu phân mảnh.....	80
3.3. Ngôn ngữ và giọng điệu trần thuật.....	83
3.3.1 Ngôn ngữ trần thuật	83
3.3.2. Giọng điệu trần thuật.....	88
KẾT LUẬN	97
THƯ MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	100

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Tiểu thuyết là thể loại quan trọng nhất trong văn xuôi nghệ thuật hiện đại. Tiểu thuyết được định nghĩa là “*Tác phẩm tự sự cỡ lớn có khả năng phản ánh hiện thực đời sống ở mọi giới hạn không gian và thời gian*”[25]. Tiểu thuyết cũng là thể loại có khả năng khám phá cuộc sống ở nhiều chiều và nhiều khía cạnh đời tư khác nhau. Một trong những lí do khiến tiểu thuyết có được vai trò quan trọng đó bởi tiểu thuyết thuộc thể loại “sinh sau đẻ muộn”, có điều kiện gần gũi với con người hiện đại.

1.2 Tiểu thuyết Việt Nam thời kì đổi mới đã đứng trước nhu cầu *đổi mới tư duy tiểu thuyết*. Nhìn từ góc độ thi pháp thể loại, tiểu thuyết đương đại Việt Nam đã có những cách tân đáng kể và có nhiều thành tựu đánh ghi nhận về đề tài, cốt truyện, ngôn ngữ, nhân vật... Đặc biệt nghệ thuật xây dựng nhân vật là một trong những phương diện quan trọng nhất cho thấy những cách tân, sáng tạo của tiểu thuyết Việt Nam đương đại.

1.3 Nói đến tiểu thuyết là nói đến việc xây dựng nhân vật. Trong tiểu thuyết, vấn đề quan trọng *phải là vấn đề nhân vật của tiểu thuyết ... trong tiểu thuyết ngoài nhân vật không còn cái gì khác nữa, nhân vật vừa là cơ thể, vừa là linh hồn* [11]. Việc xác định vai trò của nhân vật trong tiểu thuyết còn tùy thuộc vào quan niệm và phong cách sáng tác của mỗi nhà văn, nhưng quan niệm về sự hiện hữu quan trọng của nhân vật trong tiểu thuyết là một điều đã được khẳng định.

1.4 Nguyễn Bình Phương là tác giả thuộc trào lưu đổi mới tiểu thuyết Việt Nam, tên tuổi anh được biết đến từ cuối những năm 90. Một số tiểu thuyết của anh như: *Những đứa trẻ chết già* (1994), *Người đi vắng* (1999), *Trí nhớ suy tàn* (2000), *Thoạt kỳ thủy* (2004), *Ngồi* (2006), *Mình và họ* (2014) đã thể hiện một lối viết rất mới lạ, mở ra một hướng tiếp cận mới cho người đọc. Những năm gần đây, tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương đã trở thành đối tượng của nhiều công trình nghiên cứu khoa học, được khám phá trên nhiều phương diện như ngôn ngữ, thể loại, kết cấu, nhân vật... Đánh giá về bản thân, Nguyễn Bình Phương nhã nhặn khi cho rằng mình không có chỗ trên văn đàn vì chỉ là người viết nghiệp dư, viết

chơi, “*viết những viết cuối*” cho vui. Mặc dù vậy, nếu cần lựa chọn một hiện tượng tiêu biểu nhất của tiểu thuyết Việt Nam đương đại, nhà nghiên cứu Phạm Xuân Thạch vẫn dành ưu tiên số một cho sáng tác của Nguyễn Bình Phương. Điều đó cho thấy vị trí của anh đâu hẳn là khiêm tốn như anh từng nhận.

1.5 Tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương có những cách tân mạnh mẽ về tư duy tiểu thuyết, là một thế giới nghệ thuật cần nghiên cứu, tìm hiểu. Một trong những điểm đáng chú ý góp phần giải mã tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương là nghệ thuật xây dựng nhân vật. Trong quá trình hiện đại hóa tiểu thuyết, Nguyễn Bình Phương đã tạo ấn tượng trong lòng độc giả bởi lối viết, cách kết cấu đặc biệt là nghệ thuật xây dựng nhân vật. Nguyễn Bình Phương đã khẳng định: *Tôi không xây dựng một nhân vật điển hình* trong tác phẩm của mình. Và theo tác giả “*Cuộc sống của tôi và nhân vật không có liên quan nhiều. Còn những nhân vật của tôi gọi là méo mó, thì đó là cái méo mó tự thân. Có người bảo tôi xây dựng nhân vật đặt trong trạng thái quá khứ mờ mịt, hiện tại lộn nhộn và tương lai vô định, nhưng tôi không nghĩ thế. Các nhân vật của tôi sống bản năng, nhưng tiềm tàng một niềm tin đứng dậy*” [43]. Vừa được xây dựng bằng những phương thức chung, vừa có những cách tân độc đáo mới lạ, nhân vật trong tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương vẫn luôn có mối liên hệ với cuộc đời, vẫn là hình bóng của con người, vẫn hàm chứa những tư tưởng, những vấn đề nhân sinh sâu sắc song không dễ khám phá, đòi hỏi một thái độ nghiêm túc và đồng sáng tạo của mỗi độc giả. Đó chính là lí do chúng tôi chọn đề tài nghiên cứu ***Nghệ thuật xây dựng nhân vật trong tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương.***

2. Lịch sử vấn đề

Với 8 tiểu thuyết, một số tập thơ và truyện ngắn có thể nói Nguyễn Bình Phương được dư luận khá quan tâm. Mỗi khi nhà văn cho ra đời một tác phẩm mới, dư luận và bạn đọc lại chú ý tìm hiểu và bày tỏ các đánh giá dưới nhiều dạng khác nhau. Các bài báo viết về sáng tác của Nguyễn Bình Phương khá nhiều từ báo mạng đến báo viết, từ những bài báo mang tính chất giới thiệu đến những bài nghiên cứu trên các tạp chí chuyên ngành, từ những bài báo về một tác phẩm cụ thể đến những bài báo có tính khái quát cao. Một trong những nhà

nghiên cứu sớm viết bài về Nguyễn Bình Phương là Đoàn Cẩm Thi. Nhà nghiên cứu này đã nhìn các sáng tác của Nguyễn Bình Phương dưới cái nhìn của vô thức và hữu thức trong mối liên hệ với thơ Hàn Mặc Tử và Hồ Xuân Hương (*Sáng tác văn học: giấc mơ và điên, người đàn bà nằm: Từ “thiếu nữ ngủ ngày” đọc “Người đi vắng” của Nguyễn Bình Phương*). Từ đó, tác giả bài viết chỉ ra những đặc sắc trong cách nhìn nhận hiện thực và con người của Nguyễn Bình Phương. Với lối viết dựa trên cơ sở của phân tâm học Đoàn Cẩm Thi đã gợi mở về hướng tiếp cận các tác phẩm của Nguyễn Bình Phương.

Trên website <http://chimviet.fr.free> và trên trang web cá nhân của Thụy Khuê (<http://thuykhue.fr.free>) đã đăng tải khá nhiều các bài viết nghiên cứu về các yếu tố huyền ảo, tâm linh trong từng tiểu thuyết của Nguyễn Bình Phương như “*Khuynh hướng hiện thực huyền ảo trong tiểu thuyết Những đứa trẻ chết già*”, “*Tính chất hiện thực linh ảo âm dương trong tiểu thuyết Người đi vắng*”, “*Những yếu tố tiểu thuyết mới trong tác phẩm Trí nhớ suy tàn*”, “*Những đặc trưng của bút pháp huyền ảo trong tiểu thuyết Ngồi*”... Những bài viết này đã chỉ ra những nét nổi bật nhất của từng tác phẩm trong sáng tác của nhà văn. Mỗi bài viết là những nhận xét đánh giá xác đáng, tinh tế, là những phát hiện có tính chất gợi mở cho những người nghiên cứu về Nguyễn Bình Phương. Tuy nhiên các bài viết này thiếu tính hệ thống và nhất quán trong phương pháp tiếp cận. Vì vậy tuy là sự ghi nhận đối với tác giả nhưng lại chưa có những đánh giá khái quát bao trùm được hệ thống tác phẩm của Nguyễn Bình Phương.

Một số bài báo về Nguyễn Bình Phương rất đáng chú ý trong số vô vàn các bài báo viết về nhà văn này ta có thể kể đến như bài báo của nhà nghiên cứu Phạm Xuân Thạch đăng trên báo *Văn nghệ* số ra ngày 25/11/2006, đánh giá về *Ngồi* nhưng cũng là những ghi nhận chung cho sự sáng tạo của Nguyễn Bình Phương. Bài báo này đi sâu vào nội dung ý nghĩa của tiểu thuyết Nguyễn Bình Phương: “*Nó là một cuộc mời gọi đặt vấn đề phản tư về đời sống và ý nghĩa của đời sống. Nó là một tiểu thuyết bắt người ta suy nghĩ và làm điều ấy, nó xứng đáng là một tiểu thuyết và là một tiểu thuyết xuất sắc*”. Những lời khen sôi